LÄNSSTYRELSEN

Stockholms län
Planeringsavdelningen
Länsantikvarien
Handläggare
Antikvarie
Carl-Henrik Ankarberg
785 52 93

BESLUT

Datum
1981-06-03

Ert datum

Rek + mb

Beteckning
11.392-219-81

Er beteckning

Byggnadsminnesförklaring av villa Akleja på fastigheten
Byggmästaren 3 i Vaxholms församling och kommun

Länsstyrelsen har den 2 mars 1981 väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av villa Akleja på fastigheten Byggmästaren 3 i Vaxholm.

Fastigheten innehas enligt uppgift från inskrivningsmyndigheten av

Både byggnadsnämnden och riksantikvarieämbetet har enligt sammanträdesprotokoll respektive yttrande den 17 mars 1981 tillstyrkt att byggnaden förklaras som byggnadsminne.

Ni har i skrivelse från länsstyrelsen den 8 april 1981 beretts tillfälle yttra Er över förslag till skyddsföreskrifter samt huruvida en eventuell byggnadsminnesförklaring skulle avsevärt försvåra fastighetens pågående användning. Ni har i telefonsamtal den 29 april 1981, dels meddelat att Ni inte har något att erinra mot förslaget till byggnadsminnesförklaring, dels även föreslagit viss utvidgning av skyddsföreskrifterna.

Den av Er uppmärksammade fasadreliefen av Christian Eriksson skyddas enligt länsstyrelsens mening av 1:a punkten i nedan angivna skyddsföreskrifter. Länsstyrelsen har beaktat övriga föreslagna ändringar under nedan nämnda punkt 2.

Villa Akleja fick sitt nuvarande utseende 1901 genom en genomgripande om- och tillbyggnad av en sommarvilla från 1870-talet. Arkitekt för ombyggnaden och ägare var konstnären J A G Acke. Byggnadens omgestaltning enligt anteckning av byggherrens hustru skedde i nära samråd med arkitekt Ernst Stenhammar. Byggnaden är det tidigaste kända exemplet i Sverige på en senare omtyckt villatyp, med en helt öppen planlösning utan markerade rumsavgränsningar. Villa Aklejas arkitekturhistoriska sammanhang behandlas i Elisabet Stavenow-Hidemarks doktorsavhandling Villabebyggelse i Sverige 1900-1925. Bilaga 2.

Med sina omfattande samlingar svensk konst och som bostad med konstnärstateljé har villa Akleja spelat en stor roll som mötesplats och träffpunkt för det tidiga 1900-talets ledande kulturpersonligheter kring J A G Acke och Eva Topelius.

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 1 § lagen om byggnadsminnen (SFS 1960:690; 1976:440) villa Akleja för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skydds-föreskrifter.

- ./.
1. Byggnaden på till ärendet hörande karta markerad med snedsträckning får inte rivras eller till sitt yttre ombyggas eller förändras.
 2. Byggnadens planlösning får inte ändras med undantag för köket och bakomliggande kammare samt rummen i övervåningen över den ursprungliga byggnadsdelen. Matsalen med gröna kakelugnen, salongen med öppen spis och gjutjärnshällar, ateljén med trappa och "loftgång" samt stora rummet på övervåningen skall bevaras i sin nuvarande utformning med övrig befintlig fast inredning.
 - ./.
 3. Det till byggnaden hörande område som på bifogat kartutdrag avgränsats med röd linje får inte ytterligare bebyggas eller bli föremål för annan väsentlig förändring.
 4. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt och med sådant material att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar ifråga om underhållet av byggnaden och vården av kringliggande område.

Om ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skydds-föreskrifter finnes nödvändig för att byggnaden skall vara till nytta eller om sådan ändring eljest kan anses påkallad av särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 § byggnadsminneslagen meddela tillstånd därtill.

Enligt 14 § tredje stycket samma lag länder detta beslut till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

- ./.
- Besvär till kammarrätten enligt bilag (formulär A).

BESLUT

Datum
1981-06-03

Ert datum

Bezeichnung
11.392-219-81
Er bezeichnung

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit länsrådet Lennart Lindskog, beslutande, länsantikvarie Bengt O H Johansson, länsassessor Karl Henrik Ziefvert, biträdande länsarkitekt Kurt Thöldte och antikvarie Carl-Henrik Ankarberg, föredragande.

Lennart Lindskog

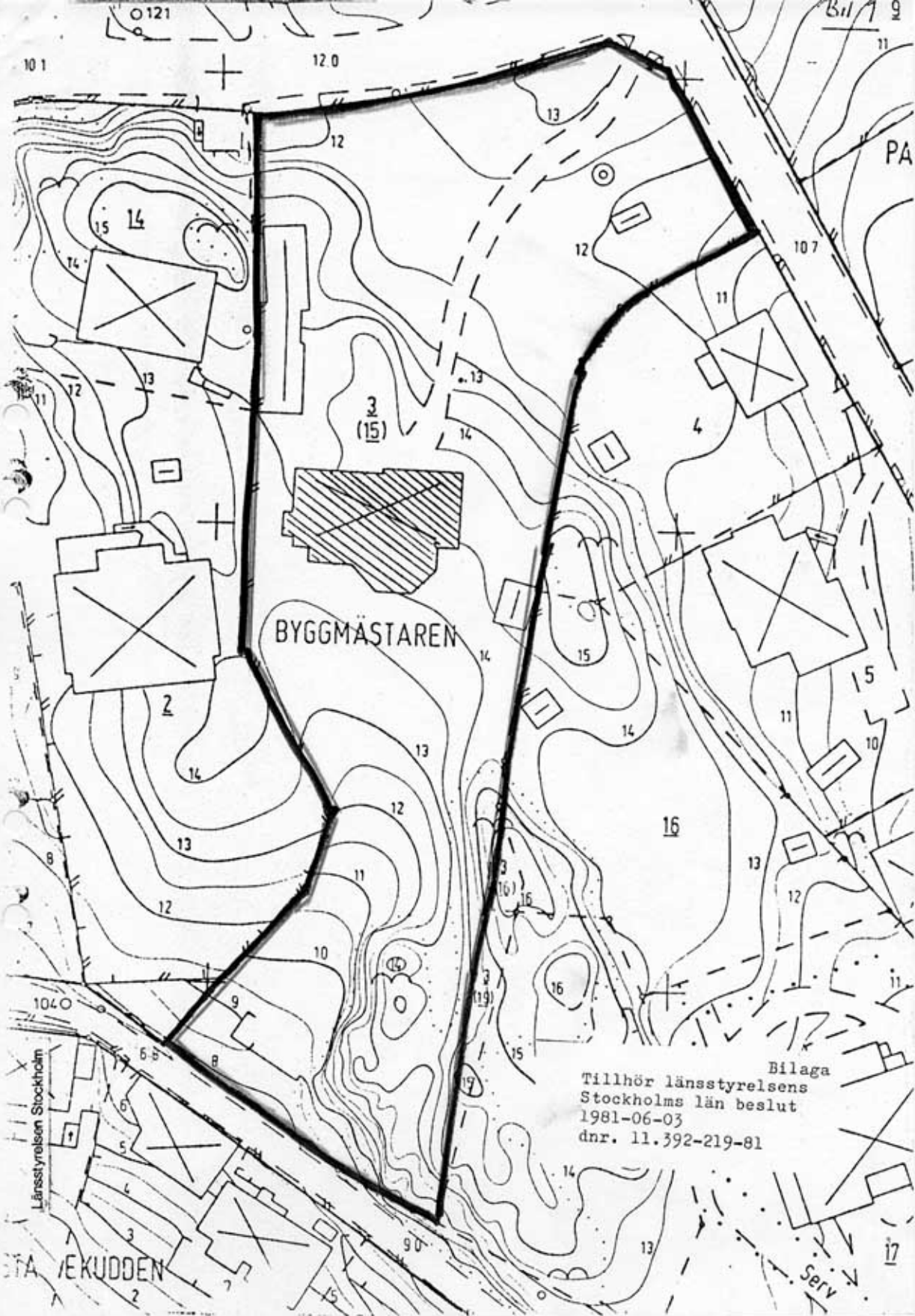
Carl-Henrik Ankarberg

Sändlista:

riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, rek + ml
riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (med lagakraftsbevis)
byggnadsnämnden i Vaxholms kommun
kulturnämnden i Vaxholms kommun
fastighetsregistermyndigheten (med lagakraftsbevis)
planenheten (2 ex)
juridiska enheten
länsantikvarien (2 ex)
registret
akten
fil dr Erland Lagerlöf, riksantikvarieämbetet

BESTYRELSEN

B. Olsen

BYGGMÄSTAREN

Bilaga
Tillhör länsstyrelsens
Stockholms län beslut
1981-06-03
dnr. 11.392-219-81

Länstyrelsen Stockholm

VEKUDDEN

Sery

drasil i Djursholm, ritade 1916 (s. 259 ff.). I gengäld gjordes en övre hall till ett vackert belyst vardagsrum eller lektrum. Generellt kan sägas att när den nedre hallen decimeras till en tambur sväller den övre hallen till ett vardagsrum. Detta gäller givetvis endast villor på omkring fem rum eller fler, men det gäller hela perioden från sekelskiftets djursholmsvillor till 20-talets klassicerande villor (villa av Birger Borgström på Bygge och Bo-utställningen i Äppelvikens 1927 och villa av Björn Hedvall för eget bruk 1927)."

Interiörens öppenhet

Hallen var det främsta medlet att ge intryck av öppenhet mellan rum. Den öppna planen med endast svagt markerade rumsgränser är känd från U.S.A. från 1800-talets mitt, den fick en storlagen gestaltning av Henry Hobson Richardson och några av hans samtida; den gavs sin fulländning av Frank Lloyd Wright."

I Carl Westmans Pressens villa (1901) fungerade hallen-vardagsrummet som en del av en stor öppen rymd, öppen i sidled genom breda skjutdörrar mot matsalen och i höjdlid uppåt till en liten övre hall.

I Sverige finns ett tidigt exempel på ett hus som till sitt inre är helt öppet. Det är villa Akleja i Vaxholm, som J. A. G. Acke köpte och byggde om 1901. "Salen står öppen mot salongen genom en stor valvbåge och mot ateljén genom stora skjutdörrar. Ateljén går upp genom två våningar och har lanternin, stort fönster mot norr och en port direkt ut till trädgården. En trappa leder upp från ateljén till det balkonglika galleriet. Det känns som rum flyter ur rum, hela bottenvå-

ningen är öppen, cirklar runt den stora murstucken med dess värmekällor åt tre håll. Öppenheten höjer sig i ateljén och över räcket tar den fatt i en god del av övervåningen. Intrycket är en stor svävande rymd, ett av de mest genomförda exempel man kan hitta på öppna rumssammanhang. Endast några små sovrum i övervåningen är avskilda från övre hallen. Detta är en ombyggnad efter Ackes intentioner av en äldre villa men likafullt uttrycker det något nytt som rumsorganisation.

Den känsla av öppenhet och rymd som gestaltades där får en mer storslagen verkan i Thielska galleriet ritat 1904 av Boberg. Där står salong och matsal med stor rymd öppna mot varandra genom breda skjutdörrar och genom bågformade öppningar över den gång, som bildar en balkong eller brygga på väg mot tornrummet. Därifrån erbjöds en ny och överraskande vy över salarna och deras konstverk.

I sin enklaste form förmedlades känslan av öppenhet genom breda skjutdörrar, vanligen placerade mellan salong och matsal. Skjutdörrarna var också de av amerikanskt ursprung.

Härden, kakelugnen

Ellen Keys uppsats *Skymningsbrasan* ingick i *Skönhet för alla* (1899) men var skriven redan 1870. Att den publicerades vid sekelskiftet kan inte vara någon tillfällighet. Genom influens från England upplevde den öppna eldstaden en högkonjunktur. Det som tydligast uppfattades i utlandet av all modern engelsk heminredning från 90-talet, var »the ingle-nook», brashörnet med väggfasta bänkar, förlagt till yttervägg och dags-

ljusbelyst. I svenska hus, där murstockarna vanligen ligger inne i huskroppen, kunde man inte åstadkomma den kombination av eldstad och dagsljus, som engelsmännen satte så högt. Inte desto mindre lade arkitekterna ner stor omsorg om brasvråns intima – om än tämligen mörka – utformning i villabyggnader, huvudsakligen under perioden före 1910.

Den eldstad, som Ellen Key föreställde sig, bör ha varit en kakelugn. För arkitekterna framstod den vid sekelskiftet moderna vitglaserade kakelugnen med fris som något anskrämligt fult. För att undvika den komponerade de nya eldstäder. Wahlman lät mura spisar av glaserat tegel i Trotsgården och Trevnan 1901, helt säkert under inflytande från England. Westman ritade öppna spisar till sina villor, putsade dem vita och målade en dekor av blommor eller lät ett fåtal i färg glaserade kakel ornera ytan. Till Pressens villa ritade han två kakelugnar, en i matsalen med

tycke av tidigt 1700-tal och en i barnkammaren med katt och tulpaner i glasyren.

1916 utlyste Upsala-Ekeby en tävling om ritning till kakelugnar." De flesta förslagen hade anknytning till 1700-talets högre ståndskultur, helt naturligt eftersom såväl villaarkitektur som heminredning just då påverkades starkt av rokoko

118. Ombyggnadsritning till Villa Akleja i Vaxholm, 1903. Bottenvåningen med den stora tillbyggda ateljén mot norr (överst till höger). Vaxholms byggnadsnämnd.

119. Villa Akleja, teckning av J. A. G. Acke. I förgrunden salongen, i fonden t.v. matsalen, t.h. ateljén. Ur J. A. G. Acke. En minneskrift (1960).

